

ETNİK BARIŞ BAĞLAMINDA BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN BULGARLARLA SOSYAL İLİŞKİLERİ*

Mehmet DALKILIÇ**

Ramazan BİÇER***

Özet

Türklerin Bulgaristan topraklarındaki varlığı, eski çağlara dayanmaktadır. Osmanlıların Balkanlara ulaşmasıyla birlikte, Bulgaristan'da ciddi bir Türk varlığı ve egemenliği oluşmuştur. Türkler, Bulgaristan'da birçok medeniyet izleri ve kültür eserleri bırakmıştır. Beş yüz yıl yönetiminde tuttuğu Balkanlar'dan çekilmesiyle birlikte, orada kalan Türkler, büyük bir zulme maruz kalmış ve ciddi bir asimilasyona uğramış olmakla birlikte, var olma mücadelesi vermişler ve öz benliklerini korumuşlardır. Son zamanlarda Bulgaristan yönetimindeki değişimler ve gelişimler doğrultusunda, Türklere çok önceleri verilen ama hiç yürürlükte olmayan haklar, 2012 yılı itibarıyla yeniden gündeme gelmiş ve Bulgaristan Parlamentosu tarafından Komünist dönemdeki baskılar kınanmıştır. Siyasi gelişmelerin ötesinde Ehl-i Sünnet ve Bektaşî/Alevî grupların oluşturduğu Müslüman Türk toplumu, uzun yıllar Bulgar kökenlilerde birlikte yaşamış, sosyal hayatta birliktelik yürümüş, arkadaşlık ve evlilikler yapmıştır. Bu çalışmamızda, sosyal hayatta birliktelik, arkadaşlık ve evliliğin Bulgaristan Türkleri tarafından nasıl değerlendirildiği üzerinde durmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, etnik barış, Türkler, Bulgarlar, Alevilik-Bektaşîlik, sosyal ilişkiler.

THE SOCIAL RELATIONS OF TURKS WITH BULGARIAN IN THE CONTEXT OF ETHNIC PEACE IN BULGARIA

Abstract

Presence of Turks in the territory of Bulgaria are based on ancient times. With access to the Ottoman Balkans, Bulgaria has experienced a significant Turkish presence and domination. The Turks in Bulgaria have left many traces of civilization and cultural monuments. Five hundred years held management with withdrawal from the Balkans, there are Turks, who have been exposed to a great persecution and assimilation have suffered seriously, but they have fought for and maintained their self-identity. Recently, changes in the management and

* Bu makale, TÜBİTAK destekli, 2011 yılında tamamlanan "Religious Fundamentalizm and Ethnical Peace on the Balkans" adlı projeden üretilmiştir.

** Prof. Dr. Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kırklareli/Türkiye, mehmetdalkilic@yahoo.com

*** Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi. Sakarya /Türkiye, ramazanbicer@gmail.com
doi:10.12973/hbvd.69.106

development in line with Bulgaria to Turkey, but long ago given rights which no force, as of the year 2012 came up again and repression in the Communist era in Bulgaria has been condemned by Parliament. Beyond the political developments, al-Ahl al-Sunna and Baktashi/Alawi Muslim Turkish people lived together with Bulgarian people, acted together in social life, established friendships and marriages. In this study, we deal with the issue of how Turks living in Bulgaria evaluate togetherness in social life, friendship and marriages.

Keywords: Bulgaria, ethnical peace, Turks, Bulgarian, Alawism-Bektashism, social relations

Giriş

Bulgaristan'da Müslüman Türk Varlığı

Balkanlarda Türk mevcudiyeti Osmanlı öncesine dayanmakla birlikte, orada Türk varlığının güçlü bir şekilde hissedilmesi ve etkisini göstermesi, Osmanlı dönemine rastlamaktadır. 1385'te Sofya'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle Bulgaristan'da 500 yıl süren bir Türk idaresi dönemi başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin iskân politikası doğrultusunda Anadolu'nun belirli bölgelerdeki Türk halkı, Rumeli'ye göç etmişlerdir (İnbaşı,2002: 158-159; Yüce, 1992:390-391; Kuyucuklu 1992: 394-395). Bu topraklarda beş yüzyıl Türk kültürü ve medeniyetini yaşatan Türk toplulukları, XIX. yüzyılda geri Anadolu'ya dönmeye başlamışlardır. Bu gelişmede en büyük etken, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı olmuştur (Halaçoğlu, 1992: 397-398).

XVI. Yüzyılda Bulgaristan nüfusunun büyük bir kısmını Türkler oluşturuyordu. Ancak bu durum, 17. Yüzyılda Balkanlar'da Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisinin zayıflamasına paralel olarak Türklerin nüfusu azalmaya başlamıştır (Bistara, 2007:16). Tarihsel süreçte birçok gelişmeler yaşayan Bulgaristan topraklarında, 1877-78 Türk-Rus savaşı sonunda imzalanan 1878 Berlin Antlaşmasıyla Tuna vilayetinin Sofya, Vidin, Rusçuk, Tırnova ve Varna sancakları üzerinde bir Bulgar Prensligi kurulmuş, bu yörelerdeki Türkler onların egemenliği altında kalmıştır. 1912-13 Balkan Savaşı sonrası nüfusunun ezici çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Batı Trakya ve Rodoplardaki Kırcaali, Eğridere, Koşukavak, Darıdere, Mestanlı, Ortaköy, Döven, Paşmaklı ve Nevrokop ilçeleri Bulgaristan topraklarına dahil olmuştur. En son 1940 yılında, yine nüfusunun büyük kısmını Türklerin oluşturduğu Güney Dobruca toprakları da Romanya'dan alınıp Bulgaristan'a verilmiştir (Şimşir 1986: 17; Turan, 1998: 119-124; Eminov, 1997: 76-79).

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrası Bulgaristan topraklarında kalan Türkler, etnik azınlık statüsünde değerlendirilmiştir. Bu konumdaki Türklerin büyük kısmı, Kuzey-Doğu ve Güney-Doğu Bulgaristan bölgelerinde yaşamaktadırlar (Trobst, 1994: 32-42).

Bu gelişmeler doğrultusunda Osmanlı Devletinin Balkanlar'dan ayrılışı ile birlikte Bulgaristan Türkleri için karanlık dönem başlamış oldu. Sürekli bir zulme maruz kalan Türkler, çok kısa aralıklarla soluk alabilmişlerdir. Baskı ve zulümler Rusların, Bulgar yöneticilerini tahrikleriyle daha da artmıştır. Bu doğrultuda siyasi yönetimler tam anlamıyla bir Türk karşıtlığı politikası izlemişlerdir. Tarihsel süreçte çeşitli siyasi evreler geçirmiş olan Bulgar yönetimlerinin Türklere karşı menfi yaklaşım ve tutumlarında genellikle herhangi bir değişiklik gözlemlenmemiştir (Şimşir, 1986: 386-388, 391-394; Eroğlu, 1985: 15-25; Nayır, 1999: 4-5; Duman, 2002: 195).

Bu tarihsel realiteye rağmen, son zamanlardaki Bulgaristan yönetimindeki her bir değişim ve gelişim, bazı ümit kapılarının aralanmasına yol açmıştır. Bu süreçler içerisinde Türk topluluklarıyla ilgili en doğal olumlu beklenti zamanı, Bulgaristan'ın demokratik sisteme geçmesi ve Avrupa Birliği'ne katılması olmuştur.

10 Kasım 1989'da Jivkof rejimi devrilmiş ve yerine Demokratik Bulgaristan Cumhuriyeti kurulmuştur. Yeni oluşumu şekillendiren Bulgaristan Devlet Konseyi, 1984-1989 arası dönemde Türk ve diğer azınlıklara karşı yapılan haksızlık ve zulümleri itiraf etmiş ve bunun telafi edileceğini vurgulamıştır. Bu bağlamda Bulgarlaştırılan Türk adları iade edilecek, Türkçe konuşma yasağı kalkacak ve Türk çocukları kendi okul ve anadillerinde eğitim yapabileceklerdi (Turan, 1997: 1747).

Bu son ifadeler, bize yeni gelmemektedir. Zira bu türlü vaatler asırlarca ve defalarca dillendirilmiştir. Bu nedenle bu söylemler karşısında Türk ve diğer azınlıklarda, devlete karşı bir güvensizlik söz konusu olduğu için, halk buna barışçıl yollarla tepkisini gösterdi (Şimşir, 1986: 172-173). Bu tepkinin sonuçları arasında, bazı okulların yeniden açılmasına izin verildi (Varhola ve Betova, 2003).

Bulgaristan'da 1989 yılında demokrasiye geçildikten sonra birçok siyasi parti kurulmuştur. Türklerin oluşturduğu partiler arasında, Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) seçimlerde ön plana çıkmıştır. Kuruluşundan üç yıl sonra devlet yönetiminin şekillenmesinde söz sahibi olmuş olan HÖH, hükümetlerin oluşumunda önemli kilit roller üstlenmiştir. 2005 yılında koalisyon ortağı olan HÖH, daha sonraki dönemlerdeki koalisyonlarda yer alarak Bulgaristan'ı yönetiminde etkili olmuştur. Bulgaristan'da 2009 Parlamento seçimleri sonrasında azınlık hükümeti kuran ve arkasına ATAKA gibi aşırı sağcı bir partiyi alarak iktidar olan GERB (Bulgaristan'ın Avrupai Kalkınması İçin Yurttaşlar Partisi), geçen iki yıllık süre zarfında ülkedeki Türk ve Müslüman unsurlara yönelik izlediği politikalarla, komünist dönemi anımsatan icraatlar imza attı. Bu uygulamalar sonucu ülkede etnik tansiyon yükseldi. Bu doğrultuda, farklı etnik grupların bir arada barış içerisinde yaşama, dini hoşgörüyü sahip ve bağınazlıktan uzak olma anlamında kullanılan, tüm dünyaya örnek olacak şekilde bir arada yaşama iddiası manasına gelen 'Bulgaristan etnik modeli' (Stefanov, 1998: 9; Türbedar, 2011; Ghodsee, 2007) için sıkıntılı bir sürecin başladığının işa-

retlerini verdi. Bu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak, 20 Mayıs Cuma günü Bulgar aşırı milliyetçi unsurları Sofya'daki Banyabaşı Camii'nde namaz kılmak üzere bir araya gelen Müslüman ahaliye saldırdı (Bulgaristan'da İrkçı Saldırı, *Milliyet*, 20 Mayıs 2011).

Asırlardır Türklere büyük haksızlık ve zulüm eylemlerini gerçekleştiren Bulgaristan yönetimleri, son yıllarda başta Baş müftülük meselesi olmak üzere, birçok sorunları yeniden turmandırdı. Bu, hem Bulgaristan Türklerini hem de Türkiye Cumhuriyetini ciddi anlamda rahatsız etti. Gösterilen tepkiler doğrultusunda, 2012 yılında Bulgaristan meclisi tarihi bir karar alarak, Türklere yapılan asimilasyon hareketini kınadı. Bu kınama, "Bulgaristan Müslümanlarına Karşı Uygulanan Zorla Asimilasyon Sürecinin Kınanmasına İlişkin Olarak Bulgar Ulusal Meclisi'nde Kabul Edilen Bildiri" şeklinde (11 Ocak 2012, Sofya) kamuoyuna deklare edilmiştir.

Bu gelişim Bulgaristan tarihinde önemli bir dönemeç olmuştur. Ancak burada, Türklerin tarihsel tecrübeleri doğrultusunda (Eminov, 2000: 137) ortaya çıkabilecek sorun, siyasi uygulama bazında bu kararın realiteye yansıtma imkânıdır.

1. Bulgaristan'da dini-etnik varlık

Bulgaristan, kendi anayasasında da vurgulandığı gibi, çoğulcu bir yapıya sahiptir. Buna göre devlet, iki büyük din ve diğer küçük oluşumlardan teşekkül etmektedir. Etnik köken olarak, Bulgarlar ve Türklere, ardından daha küçük azınlıklardan olmak üzere Pomaklar, Romanlar, Yahudiler ve Ermenilerden ibarettir. Resmi verilere göre Bulgarlar 6 655 210 (%83), Türkler 746 664 (%9,5), Romanlar 370 908 (%4,6) kişidir (Census, 2011).

Bulgaristan'da dinî yapı, Ortodoks Hıristiyanlık (% 82 civarı) ve Müslümanlık (% 8 civarı) yanında, daha az olarak Katolik ve Protestan cemaatinden oluşmaktadır. Katolikler 2001 sayımı itibarıyla % 0,6 ile Bulgaristan'da üçüncü sırada bulunmaktadır. Bu oran 1992 yılında % 0,3'tü.

XX. yüzyılın başında Müslüman nüfusun genel nüfus içindeki oranı % 17,2 iken, şu an % 12,9 oranına düşmüştür. Müslümanların en yoğun olduğu bölge Kırcaali'dir. Burada nüfusun % 69,6'sı Müslüman'dır. Ancak bu oran 1992 yılına göre daha az görülmektedir. Müslümanların yoğun olduğu ikinci bölge %53,7'lik oranla Razgrat'tır. Ardından, Şumnu, Burgas, Plovdiv, Blagoevgrad, Tırgoviste, Smolan ve Silistre gelmektedir. Bu bölgelerin toplam nüfusunun 2/3'si Müslümanlar tarafından oluşturulmaktadır. Bununla birlikte Vidin, Montana, Köstendil ve Pernik bölgelerinde, toplam 831 Müslüman yaşamaktadır. Bulgaristan'ın toplam ilçelerinin 43'ünde Müslümanlar yaşamaktadır. Bu Müslümanların ezici çoğunluğunu Türkler, bir bölümünü de Pomaklar teşkil etmektedirler (Census 2011).

Uzun yıllar Bulgaristan'da yaşayan Türkler, nesiller boyu burasını vatan edinmiş, farklı boyutlarda katkılar yapmış, Bulgaristan toplumu ve toprağının bir parçası haline gelmiştir. Değişik dönemlerde farklı siyasi oluşumlar altında hayatlarını idame ettirme çabası içerisinde olmuş olan Türkler, bir dönemler Bulgaristan nüfusunun önemli bir çoğunluğunu oluşturmuş, başta Bulgar yöneticilerinin etnik soykırımı olmak üzere çeşitli nedenlerden ötürü, önemli oranda bir nüfus kaybına uğramışlardır.

Aşağıda bazı yıllara göre Bulgaristan'daki Türk nüfusunun değişim grafiği yer almaktadır.

YILLAR	TÜRKLERİN NÜFUSU	YILLAR	TÜRKLERİN NÜFUSU
1887	640.000	1940	603.331
1892	705.000	1941 (+Dobruca Türkleri)	569.728
1900	850.000	1949	539.656
1905	800.000	1952	505.439
1910	656.025	1956	504.560
1926	800.052	1992	577.555
1934	749.900	2001	618.268

(Turan, 2003)

Yukarıdaki verilerde, 1887 yılı Türk nüfusu 640.000 olarak görünürken, 2001 de 618.216 şeklindedir. Burada çok küçük bir azalma görünmektedir. Ancak dikkate alınması gereken husus, 1887 senesindeki Bulgaristan nüfusu ile 2001 senesindeki Bulgaristan nüfusu arasındaki büyük farktır. Mesela, 1900'lerde Bulgaristan nüfusu 3,744,283 iken, 2001 yılında Bulgaristan nüfusu 7,364,570 olarak belirlenmiştir (Census 2011). Bu veriler doğrultusunda genel nüfusa doğru orantılı olarak artması gereken Türk nüfusunda, ciddi oranda düşüş görünmektedir.

Resmi makamlarca Bulgaristan'daki etnik oluşum, Bulgar, Türk, Roman ve Pomak olarak değerlendirilmektedir. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, Bulgaristan'da da kendisine özgü dili ve kültürü bulunan bir Roman grup bulunmaktadır. Onlar, belirli bölgelerde yaşamakta, birlikte hayat sürmekte ve kendilerine özgü yaşam biçimini sürdürmektedirler. Bunlar, Bulgar ve Türkler tarafından Roman olarak nitelendirilmektedir (Lutov, 2006: 7).

Ancak Bulgaristan'da, bizzat gözlemlerimiz doğrultusunda, resmi makamlarca Roman olarak tanımlanmakla birlikte, esmer nitelikte olup da Türkçe konuşan, Türk töre ve geleneklerini sürdüren ve en önemlisi kendilerini Türk kabul eden ve Türk olarak takdim eden bir kesim daha bulunmaktadır. Bunlar genellikle belirli semtlerde bir arada yaşamakta, aile gelenek ve görenekleri, hemen hemen Anadolu Türkiye'sindekilerin benzemektedir. Yapmış olduğumuz ev ziyaretlerinde Türk tö-

resini bizzat yerinde gözlemledik. Ev halkı sürekli Türk televizyonlarını izlemekte, dizileri seyretmekte, gündelik konuşma ve refleks ifadeleri tamamen Türk kültürü doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu alanda bilimsel ve akademik araştırmalara ciddi ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu kesim Türk olarak değerlendirildiğinde, Bulgaristan'daki Türk nüfusunun belirli oranda artacağı kesindir. Bulgaristan yönetimi de bu realiteyi göz ardı etmek amacıyla onları, Roman azınlıklar statüsünde değerlendirmektedir (Turan, 1995: 299).

Maalesef, Bulgaristan Türk yetkili ve araştırmacılarında da esmer vatandaşların etnik ve kültürel yapısının analizine yönelik bir girişim ve yaklaşım gözlemleyemedik. Bu sonucun da Bulgaristan Türkleri arasındaki dayanışma eksikliğinde kaynaklandığını düşünmekteyiz. Öte yandan Bulgaristan Türkleri, özellikle 1990 sonrası çeşitli Hıristiyan misyonerlerin ilgi alanı olmuştur. Bu alanda Pomaklara özel bir önem ve öncelik verilmektedir (Turan, 1995: 301). Ayrıca Bulgar yönetimi, Pomakların İslam'ın dışında ayrı bir dini kurum altında teşkilatlanmasını sağlamak sureti ile, Türk birliğini zafiyete uğratmak istemektedir (Turan, 1997, 1748). Nitekim Yahudiler, Ermeniler gibi diğer az sayıdaki azınlıkların kültürel varlıkları resmi olarak desteklenirken, Türkler bu tür imkânlardan mahrum bırakılmaktadırlar (Neuburger, 2004: 56-58).

Ancak son zamanlardaki değişimler de dikkat çekmektedir. Zira Bulgaristan Türklerinin konferans yoluyla seçtikleri dini liderlerini, resmi yönetime kabul ettirme çabaları sonuç vermiştir. Ayrıca daha önce gasp edilen vakıf mallarını geri alma girişimleri de yoğun bir şekilde sürmektedir.

Günümüzde Türkler, Bulgaristan'da yoğun olarak iki bölgede yaşamaktadırlar. Güney batıdaki Kırcaali bölgesi olarak adlandırılabilir, Kırcaali, Haskov, Smolyan yerleşim birimleridir. İkinci bölge ise, kuzey doğudaki Balkan Dağları ile Tuna Nehri arasında kalan Deliorman; Rusçuk, Silistre, Razgrad, Tırgoviste, Sumnu, Dobruca, Varna ve Burgaz yerleşim alanlarıdır (Census, 2011).

Ağırlıklı olarak bu bölgelerde yaşayan Türklerin büyük çoğunluğu ziraat ile meşgul olmaktadır. Çok az denebilecek bir kesim ise ticaretle iştiğal etmektedir. Bununla birlikte büyük şehirlerde memurluk yapanların varlığı da bir gerçektir. Ancak bunlar genellikle alt kademelerdedir. Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girmesiyle birlikte, diğer Avrupa ülkelerine çalışmaya gidenler de mevcuttur.

2. Bulgaristan Müslümanlarının dini demografik yapısı

Bulgaristan Müslümanları ağırlıklı olarak itikatta Matüridi eksenli Ehl-i Sünnet, amel de ise Hanefi mezhebine mensuptur. Bu, Hanefi-Matüridi İslami anlayış biçimine sahip olan Osmanlı Devleti'nin yerel bir yansımasıdır.

Bulgaristan'da bir başka dini oluşum da, Ortadoğu kökenli dini akımlardan Vehhabi/Selefi akımdır. Bu kimseler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanan Türk cumhuriyetlerine ve Müslüman ve Türklerin buldukları topluluklara inanç ve akidelerine yaymak amacıyla buralara yerleşmişlerdir. Böylece birçok Türk cumhuriyeti ve Türk topluluklarının buldukları bölgelerde, Vehhabi/Selefi oluşumlar meydana gelmiştir (Shay, 2006: 71-72, 168-170).

Başta Bulgaristan olmak üzere Balkanlarda bulunan İslami tarikat ve algılayış/anlayışlardan bir diğeri, Alevilik/Bektaşilik ve Aleviler/Bektaşilerdir (Hasluck, 1991:9-12).

Horasan'dan Sulucakarahöyük'e gelerek 1282 yılında ilk Bektaşi tekkesini kuran Hacı Bektaş-ı Veli, tasavvufi metodunu neşretmek amacıyla Osmanlı topraklarının dört bir yanına yetiştirdiği müritlerini gönderdi. Bunlardan Seyyid Ali, Dost-ı Hüdayî, Sarı Alemlî, Yahya Paşa, Abdullah Musa, Sarı Kadri, Resul Baba, Sarı İsmail, Kara Abdal, Genç Abdal ve Sarı Saltuk gibi kimseleri Balkanlara yönlendirdi. Böylece onlar aracılığı ile Balkanlara Bektaşilik girmiş oldu (Afmataj, 2009: 49).

Başta Arnavutluk olmak üzere Balkanlar'da Bektaşiliğin giriş ve yayılmasında Sarı Saltuk'un öncülüğü bulunmaktadır. XIV. asrın başından itibaren Arnavutluk topraklarında görünen ancak gerçek kimliklerini saklayan Sarı Saltuk ve onun gibi ilk Bektaşi dervişleri XIV. asrın ikinci yarısından itibaren gerçek kimliğiyle halka Hacı Bektaş'ın görüşlerini yaymaya başlamışlardır (Akalın, 1998:9-28).

Bu doğrultuda Balkanlarda en yaygın tarikatlardan birisi haline gelen Bektaşilik, Türkiye dışında Bulgaristan Makedonya, Batı Trakya, eski Yugoslavya toprakları ve Arnavutluk'ta yeşermeye başladı. Bektaşilerin Bulgaristan'a ulaşması 15. yüzyılın ilk yarısında dervişlerin tebliğ amaçlı ülke topraklarına ulaşmasıyla kök salmıştır (Birge, 1937: 71). Günümüz Bulgaristan'ında Bektaşiler daha çok ülkenin kuzeydoğu bölgesi olan Deliorman/İsperih ve Doğu Rodoplar'da/Momçilgrad yaşamaktadırlar. İrena Melikoff'un yapmış olduğu araştırma doğrultusunda 1985 yılı itibarıyla 90-100 bin Bektaşi/Alevi bulunmaktadır (Melikoff, 1995: 401).

Deliorman Alevi-Bektaşileri diğer Ehl-i sünnet ile birlikte yaşamaktadır. Deliorman Bektaşileri Eskişehir, Haymana ve Konya'dan Rumeli'ye geçen Türklerdendir. Bulgaristan'daki Alevi-Bektaşiler Anadolu Türkçesini konuşmaktadır (Acaroğlu, 1999: 93-100).

Genel yapı itibarıyla Alevi/Bektaşi söylemiyle ün kazanan nispet tümcesi, bazıları tarafından farklı, birçok araştırmacı tarafından da aynı anlamda kullanılmıştır (Melikoff, 2008: 41-44, 75).

Bu doğrultuda Bulgaristan'da bulunan Aleviler/Bektaşiler iki kesimden oluşmaktadır: Bektaşiliği benimsemekle birlikte kendilerinin Bektaşi olmadığını düşü-

nenler; kendilerinin Bektaşilerden farklı olduğunu kabul edenlerdir (Mikov, 2008: 15). Alevilik-Bektaşilik iç içe geçmiş ve birbiriyle bütünleşmiş bir görüntü vermektedir. Bu nedenle aralarında bir ayırım söz konusu olmakla birlikte, zamanla oluşan bir entegrasyon söz konusudur. Bu tür bir ince farkı göz ardı edecek olursak, günümüz Bulgaristan'ında dikkate alınması gereken ciddi bir Bektaşî/Alevî olgusu mevcuttur.

Balkanlar'da yerleşik hale gelen bu Bektaşilik olgusu, birçok yöresel (etnik, kültürel) ve siyasi gelişim ve değişimlere maruz kalmakla birlikte, günümüze kadar mevcudiyetini korumuştur. Bu doğrultuda 22.09.2000'de, VII. Bektaşî Kongresinde, Arnavutluk, Kosova, Makedonya, Türkiye, Avusturya, İran, Almanya, ABD, Kanada, Avustralya ve Bulgaristan Alevî-Bektaşî temsilcileri Tiran'daki Dünya Bektaşilik Merkezinde toplandı. Burada Ehl-i Beyt'in yolunu takip etmeye çalışan Bektaşiler-Alevilerin ortak düşünceleri ve Bektaşiliğin İslam'daki yeri tartışıldı. Toplantıya katılanlar, Kuran'ın, Ehl-i Beyt'in ve "gerçek İslam'ın" felsefi mesajlarını bütün dünyaya yayacak olan çok dilli bir derginin çıkarılması gerektiği ve bunu gerçekleştirmek için Bektaşî Merkezi'nin yanında Bektaşî inanç ve görüşlerini, Ehl-i Beyt'in ve Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'nin yolunu öğretecek bir okulun kurulması gerektiği üzerinde duruldu. Yine bu projeleri daha kolay gerçekleştirmek için Arnavutluk'ta bir Ehl-i Beyt Enstitüsünün kurulması kararı verildi (Urtesia Dergisi, Şubat 2001: No. 25, s. 44)

Bu veriler göstermektedir ki, Balkanlarda Bektaşilik "organizeli" bir şekilde ve küresel bir boyutta varlığını ciddi anlamda sürdürmek kararındadır (Üzüm, 2005: 124-125).

Bektaşilik eklektik bir inanç biçimine sahiptir. Bu nedenle Bektaşiler hem Müslümanlara hem de başta Hıristiyanlar olmak üzere Müslüman olmayanlara hoşgörülü bir anlayışa sahiptirler.

Bu temel anlayış, Hacı Bektaş-ı Veli'nin temel felsefesinin bir tezahürüdür. O, XII ve XIII. Yüzyılın savaş ve kargaşa ortamında, barışın ve mazlumun simgesi olan bir güvercin donuyla Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş-ı Veli, savaş yerine barışı, düşmanlık yerine dostluğu, kin yerine sevgi ve hoşgörüyü temel ilke edinen bir hümanist ve bu ekolle farklı dillerden, değişik kök ve kültürlerden gelen insanları bir çatı altında toplayan, ceylanla aslanı dost olarak kucaklayan bir halk önderidir. O bu temel felsefesini, "Hiçbir insan ve milleti ayıplamayız" diyerek belirginleştirmiştir (Özcan, 2007: 117-118)

Hacı Bektaş-ı Veli'nin bu kuşatıcı ve kapsamlı din anlayışı, insanı temel alan ve her türlü düzensizliği reddeden vahdet-i vücudçu bir sistematik yapıya sahiptir. Bu ise ılımlı bir din anlayışını doğurmuştur. Bu da başta Hıristiyanlık olmak üzere birçok din mensubunun bu tarıkata girmesine aracı olmuştur (Soyyer, 2005: 307-310)

Balkanlara yönelen Bektaşî dervişlerinin sunumunda öncülük ettiği İslami anlayış ile bölgedeki Hıristiyanlık inancı arasında kayda değer bir çatışma söz konusu olmamıştır. Bunda en etkin amil, Bektaşîlik felsefesindeki herkesi kapsayan engin hoşgörü olmakla birlikte, Yeniçeri-Bektaşî ilişkisinin bir tezahürü olarak pozitif bir yaklaşım söz konusunun olması muhtemeldir (Birdoğan, 1992:34). Bunlardan hangisi söz konusu olursa olsun (Öz, 1992:190) sonuçta Bektaşîler Bulgaristan'daki Hıristiyanlar ile ciddi anlamda bir sorun yaşamamışlardır. Bununla birlikte Balkan Alevi-Bektaşîliği kendine özel bir yapı arz ettiği, Anadolu Alevi-Bektaşîliğinden farklılık gösteren tarafları olduğu halde, Türk-İslam kültürünün bir parçası olduğu görülmektedir (Sayman, 2006: 141)

3. Araştırmanın yöntemi

Bu araştırma, Bulgaristan Türklerinin Bulgar kökenli yurttaşlarla sosyal ilişkilerine incelemeye yönelik betimsel bir çalışmadır. Bulgaristan'da "Etnik Barış" problemini doğrultusunda, Bulgaristan'daki Türkler üzerinde anket uygulanmıştır.

4. Veri toplama araçları

a. Kişisel bilgi envanteri

Bulgaristan'daki etnik ayrımcılığın olup olmadığını tespit etmeye yönelik olan bu çalışmada, etnik sorunun önemli bir göstergesi olan sosyal ilişkileri betimleyen veriler incelenmekte ve bulgular değerlendirilmektedir.

b. Demografik yapıyı etnik barışı değerlendirme envanterleri

Bulgaristan'daki etnik barışa yönelik algılayışı ölçmek amacıyla, sosyal ilişkiler bazında Bulgaristan'daki uygulamalara yönelik anket soruları hazırlanmıştır. Burada Bulgaristan devleti ile Bulgar kökenli yurttaşlar bağlamında etnik sorunun mevcudiyeti, boyutu ve uygulanış ve algılanış şeklini tespitiye yönelik soru biçimleri tercih edilmiştir.

Anket, Bulgaristan'ın genelini kapsayan bir boyuttadır. Bu doğrultuda Blagoyevgrad, Burgaz, Dobriç, Gabrovo, Hasköy, Kırcaali, Köstendil, Lofça, Montana, Pazarcık, Plevne, Filibe, Razgrad, Rusçuk, Şumnu, Silistre, Sliven, Paşmaklı, Sofya, Eski Zağra, Tırgovişte, Varna, Tırnova, Vidin, Vratsa, Yambol'a gidilmiş, Türk halklarına ulaşılarak yüz yüze iletişim sağlanmış, anketler bizzat denetim ve gözetimimizde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle anketleri dolduran kimselerin tercihleri, bizzat kendileri tarafından yapıldığı olgusu, bizzat müşahedemize dayandırılmıştır. Bunun yanında ankette belirtilen olumsuzluklar, bizzat yerlerinde gözlemlenmiştir.

Bulgaristan Türklerinin doldurmuş olduğu anket sonuçları büyük bir titizlikle bir araya getirilmiş ve saklanmıştır. Yıpranmış, eksik doldurulmuş veya yanlış doldurulmuş olan belgeler ayıklanmıştır. Bütün anketler muhafaza edilmekle birlikte,

sağlam ve doğru doldurulmuş belgeler, Türkiye'ye dönüldüğünde profesyonel bir SPSS şirketine verilmiş ve değerlendirilmeler bu doğrultuda yapılmıştır.

c. Soruların hazırlanması

Sorular hazırlanırken deneğin cinsiyeti, yaşı, tahsili, öncelikle tespit edilme-ye çalışılmıştır. Bu sorulardaki amacımız, deneğin sorulara vereceği cevaplarda, yaş, cinsiyet, doğum yeri ve almış olduğu eğitim düzeyinin etkisi olup olmadığı boyutunu araştırmaktır.

5. Araştırmada kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Etnik barış envanterinden elde edilen bilgilerin istatistiksel işlemleri SPSS istatistiksel paket programı ile yapılmıştır. Bilgilerin analizi ve varsayımların test edilmesinde ilk iki dökümden sıklık dereceleri belirlenmeye ve varyant analizi yapılmaya çalışılmıştır. Çapraz tablolarla ankete katılan deneklerin değişkenlere göre tercihleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilerle değişkenler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde ise %95 güvenirlilik aralığında "ki-kare testi" kullanılmıştır.

6. Varsayımlar

Bulgaristan'da etnik barış, Türkiye için ne kadar önemli ise, Balkanlar ve Avrupa Birliği için o denli bir ehemmiyete sahiptir. Zira Avrupa Birliği'nde Türk azınlığın en fazla olduğu ülke, Bulgaristan'dır. Bu doğrultuda, Bulgaristan'da etnik barışın imkânı ve temini için yapılması gerekenler yanında, etnik barışı bozan unsurlar ve etkileyen etkenlerin tespiti önemli görünmektedir. Son zamanlarda ortaya çıkan sorunlar doğrultusunda aşağıdaki varsayımlar bu araştırmada test edilecektir:

1. Bulgaristan Türkleri, son zamanlarda daha huzurlu ve mutludur.
2. Bulgaristan Türkleri, eskiye göre gelecekte daha umutludur.
3. Bulgar halkı arasında şöhrat bulmuş olan, "Türklerle Bulgarlar arasında soğan zarfı kadar bir fark vardır" söylemi tutarlı değildir.
4. Bulgaristan Türkleri, kendi iradeleri doğrultusunda siyasi, sosyal ve kültürel hareketlerde bulunma hakkına sahiptir.
5. Bulgaristan yönetiminde Türkler, hiçbir engelle karşılaşmaksızın görev alma imkânına sahiptir.
6. Bulgaristan bir Avrupa birliği üyesi olmakla birlikte yönetim, Birliğin hukuk ve kurallarını uygulamamaktadır.

7. Araştırmanın sınırlılıkları

Çalışma, teorik ve pratik olarak iki alanı kapsamaktadır. Teorik açıdan çalışmamızın kapsamı, Bulgaristan'daki Türk toplumu ile Bulgar toplumu arasındaki sosyal hayattaki etnik ilişkisi ve sosyal barıştır.

8. Evren ve örneklem

Araştırmamızın evreni olarak, Bulgaristan'ın merkez olarak seçilmesinin nedeni, Avrupa'daki en Türk azınlığın Bulgaristan'da olması yanında, oradaki Türk ve Müslüman halkların Türkiye ile büyük oranda ve derinden bir bağ ve ilişkinin mevcudiyetidir. Öte yandan Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan devlet, yönetim ve halkına entegre olmuş, ancak din, dil ve kültür alanında Müslüman Türk varlığını bütün canlılığıyla koruyan bir yapıdadır.

Araştırma, Bulgaristan'ın bütün bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma evreni ve örneklemini, Bulgaristan'daki şehir, kasaba ve köylerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda şehirlerde Türklerin yaşadıkları meskûn mahalleler tercih edilmiştir. Bunun yanında kasaba ve köylere gidilerek, ailelere bizzat ulaşmak suretiyle anket çalışması yapılmıştır.

Anketlerin bir bölümü 2010 yılının Mart, Nisan ve Mayıs ayındaki aşamasında gerçekleştirilmiştir. Özellikle bu aylarda Bulgaristan'da "Rahmet Duası" şenlikleri yapılmaktadır. Bölgelerarası yapılan şenliklerde, ilgili bölgenin şehir, kasaba ve köyleri olmak üzere çeşitli yerlerinden gelen yurttaşlar tarafından anket formları doldurulmuştur.

9. Araştırmanın tanımlayıcı istatistikleri

Bu bölümde öncelikle dağılım ölçütleri kullanılarak verilerin özetlenmesinin sağlanacak, tablo, çizelge ve grafikler yardımı ile verilerin organizasyonu ve sunumu üzerinde durulacaktır. Bu bölümde ankete katılan deneklerin cinsiyeti, öğrenim durumları ve yaş oranları gibi konularda frekans ve yüzdeleri ile merkezi eğilimlerinin tanıtılması hedeflenmiştir.

10. Ankete katılanların cinsiyete göre frekans ve yüzde değerleri

Aşağıdaki tabloda (Tablo: 1) görüldüğü gibi araştırmaya toplam 796 kişi katılmıştır. Kadınların oluşturduğu grup 323, erkekler grubu ise 473 kişiden oluşmaktadır. Buna göre ankete katılanların %40,6'sı kadınlardan, %59,4'ü ise erkeklerden oluşmaktadır. Ankete katılanlarda frekans açısından her iki grup arasında farklılık söz konusu olmakla birlikte bunun büyük bir fark olmadığını ve anlamlı bir farklılık oluşturmadığını düşünüyoruz.

Tablo 1: Deneklerin Cinsiyet Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

		F	%	Geçerli%	Yığılmalı%
CİNSİYET	Kadın	323	40,6	40,6	40,6
	Erkek	473	59,4	59,4	100,0
	Toplam	796	100,0	100,0	

11. Ankete katılanların yaş değişkeni için frekans ve yüzde değerleri

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi (Tablo: 2) ankete katılanların sayılarının yüksek ve birbirinden farklı yaşlarda oldukça fazla olması nedeniyle eğitim bilimlerinde veya başka bilim dallarında kabul edilen yaş gruplarını esas alarak, katılımcıları çeşitli yaş gruplarına ayırmak, çalışmalar açısından kolaylık sağlayacaktır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere (Tablo: 2) altı gruba ayrılan anket katılımcılarından en yüksek oranı, 231 kişi ile 24 yaş ve altı grup oluşturmaktadır. Buna göre katılanların %29'unu birinci grup teşkil etmektedir. Bu grubu 156 kişi ile (%19.6) 25-34 ve 125 kişi ile (%15,7) 35-44 yaş grubu izlemektedir. 45-54 yaş grubundaki denekler 136 kişi (% 17,1) ile bu gruplardan sonra gelmekte, 55 yaş ve üzeri denekler, diğer gruplara göre gittikçe azalan bir oranda katılım gerçekleştirmişlerdir. Buna göre, en az katılım ise 55-64 grubu %9,2 ve 75 kişi ile %9,4 oranla 65 yaş ve üzeri grubunda gerçekleşmiştir. Diğer dört grupta ise genel olarak dengeli bir dağılım söz konusudur.

Gençlerin ankete daha fazla ilgi duyması açıklanabilir bir durumdur. Bunun birçok nedenini gözlemledik. Bulgaristan'ın Avrupa Birliğine girmesinden sonra gerek iş gerekse hürriyetler açısından aradıklarını bulamayan gençler, sorunlarını dillendirmek amacıyla ankete, orta yaşlı veya yaşlılardan daha fazla ilgi göstermiştir. Ancak Bulgaristan'da yaşayan Türklerin nüfus oranları göz önüne alındığında, anket katılımcılarının dengeli bir dağılım sergiledikleri söylenebilir. Toplumun yaş temelli nüfus oranları dikkate alındığında yaş grupları arasında büyük bir uçurum bulunmamaktadır. Bu da örneklem grubunun normal bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Ankete Katılanların Yaş Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

		F	%	Geçerli%	Yığılmalı
YAŞ GRUPLARI	24 ve altı	231	29,0	29,0	29,0
	25-34	156	19,6	19,6	48,6
	35-44	125	15,7	15,7	64,3
	45-54	136	17,1	17,1	81,4
	55-64	73	9,2	9,2	90,6
	65 ve üzeri	75	9,4	9,4	100,0
	Toplam	796	100,0	100,0	

12. Öğrenim durumlarına göre dağılım

Tablo 3, deneklerin mezun oldukları okullara göre dağılımlarını göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi anket uygulamalarına katılanlardan en büyük grubu, %52 ile (414 kişi) lise mezunları oluşturmaktadır. Mezun olunan okullara göre diğer grupların dağılımı ise şöyledir: %2,3 (18 kişi) hiç okula gitmemiş, %24,6'sı (196 kişi) ilkokula gitmiş, %13,9'u (111 kişi) Üniversite ve %7,2'si de (57 kişi) lisansüstü eğitimi aldığını ifade etmiştir. Buna göre en az katılım hiç okula gitmeyenler ve en fazla katılım ise 414 kişi ile lise mezunlarında gerçekleşmiştir. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin eğitim durumları göz önüne alındığında bu dağılımın normal olduğu söylenebilir. Ayrıca lise mezunlarının yoğun bir şekilde ankete iştirak etme nedeninin, Avrupa Birliği sonrası beklentilerinin karşılanması ümidini ifade etme gayreti olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Deneklerin Öğrenim Durumu Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

		F	%	Geçerli%	Yığılmalı%
ÖĞRENİM DURUMU	Okula gitmedim	18	2,3	2,3	2,3
	İlkokul	196	24,6	24,6	26,9
	Lise	414	52,0	52,0	78,9
	Üniversite	111	13,9	13,9	92,8
	Lisans Üstü	57	7,2	7,2	100,0
	Toplam	796	100,0	100,0	

Aşağıdaki tabloda (Tablo 3.1) ankete katılanların eğitim durumlarının cinsiyete göre dağılımları görülmektedir. Buna göre gerek kadın gerekse erkek katılımcılardan en yüksek oranda lise grubu mevcuttur. Bu oran, kadınlarda %50,5, erkeklerde ise %53,1 şeklindedir. En düşük oran ise kadınlarda %2,8, erkeklerde ise %1,9 ile

“hiç okula gitmedim” diyenlerin grubu oluşturmuştur. Her iki grubun iştirak sayıları göz önüne alındığında, normal bir dağılımdan söz edilebilir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 3.1) deneklerin öğrenim durumları yüzde oranları grafikte görülmektedir. Buna göre deneklerin çoğunluğunu lise eğitimi alanlar oluşturmaktadır. “Okula gitmedim” diyenler ise, en az grubu teşkil etmekle birlikte bu oranın biraz daha yüksek olması gerektiğini düşünüyoruz. Zira özellikle köylerde yüz yüze yaptığımız görüşmelerde okula gidemediğinden, baskı döneminde hem okuldan hem de aileden kaynaklanan nedenlerden dolayı okuyamadığını söyleyen oldukça önemli sayıda insan bulunduğu dikkatimizi çekmiştir.

Tablo 3.1: Deneklerin Öğrenim Durumlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Okula gitmedim		ÖĞRENİM DURUMU					Toplam
		İlkokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü		
CİNSİYET	Kadın	9	93	163	33	25	323
	Erkek	9	103	251	78	32	473
Toplam		18	196	414	111	57	796

I. Etnik Barış Bağlamında Sosyal Hayattaki Birliktelik

Bulgaristan’da Türkler, uzun yıllardan beri Bulgarlar ile birlikte yaşamaktadır. Bu süreç içerisinde ezici çoğunluktaki bir zaman sürecinde, devlet ve yönetim terörüne maruz kalmış olan Türkler, Bulgar halkıyla eşit derecede bir yaşam ortamına hiçbir zaman sahip olamamıştır. Buna rağmen, uluslararası arenada, hep etnik barıştan söz eden ve azınlıklar hakkında, beynelmilel standartları uyguladığını vurgulayan Bulgar idarecileri yanında, Bulgar halkı arasında da “Bulgarlar ile Türkler arasında sadece soğan zarı kadar bir fark vardır” sözü dillendirilmiştir. Bu ve benzer görüş ve sözlerin ne kadar realiteye mutabık olduğunu anlamak amacıyla, aşağıdaki tabloyu oluşturacak algılar üzerinde durulmuştur.

Aşağıdaki tabloya göre (Tablo 4) bu şekilde bir sözün gerçekliğine evet diyenlerin oranı % 39,1’dir (311 kişi). Bu konuda bir fikri olmadığını ileri sürenler ise, % 28,8 oranındadır. Bulgaristan’da Bulgarlarla Türkler arasındaki farkın soğan zarı statüsünde olduğunu kabul etmeyenlerin oranı ise % 32,9’dur (261 kişi).

Tablo 4: Türklerin Etnik Barışa Katkısı

		f	%	Geçerli%	Yığılmalı%
Bulgarlar ve Türkler arasında soğan zarı kadar fark vardır	Evet	311	39,1	39,1	39,1
	Fikrim yok	223	28,0	28,0	67,1
	Hayır	262	32,9	32,9	100,0
	Toplam	796	100,0	100,0	

1. Bulgaristan vatandaşı Türklerin etnik barış konusundaki görüşleri ve cinsiyet çapraz tablosu

“Bulgaristan’da Bulgar kökenliler ile Türk kökenliler arasında soğan zarı kadar bir ayırım vardır” sözünün gerçekliği konusunda, hayır diyen kadınların oranı, % 28,0’dır (93 kişi). Bu konuda kesin bir kanaati olmadığını belirtenlerin oranı ise, % 31,6 şeklindedir (102 kişi). Böyle bir anlayışın mevcut ve doğru olduğunu düşünerek evet tercihinde bulunanların oranı da, % 39,6’dır (128 kişi).

Bulgarlar ile Türkler arasında soğan zarı kadar bir fark bulunduğu anlayışını onaylamayan erkeklerin oranı, % 35,7’dir. Konuyla ilgili bir fikri olmadığını belirtenlerin oranı ise, % 25,6’dır (121). Böyle bir anlayışını mevcut olduğunu ileri sürenlerin oranı ise, % 38,7’dir (183 kişi).

Tablo 4.1: Etnik Barış/Kimlik Anlayışı ve Cinsiyet Çapraz Tablosu/Crosstabulation

		Hayır	“Bulgarlar ve Türkler arasında soğan zarı kadar fark vardır” sözüne katılıyor musunuz?			Toplam
		Fikrim yok	Evet			
CİNSİYET	Kadın	F	93	102	128	323
		% Cinsiyet	28,8%	31,6%	39,6%	100,0%
		% Etnik Barış	35,5%	45,7%	41,2%	40,6%
	Erkek	F	169	121	183	473
		% Cinsiyet	35,7%	25,6%	38,7%	100,0%
		% Etnik Barış	64,5%	54,3%	58,8%	59,4%
Toplam		F	262	223	311	796
% Cinsiyet			32,9%	28,0%	39,1%	100,0%
% Etnik Barış			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4,1'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin etnik kimlik anlayışı ve cinsiyet ile yer aldıkları gruplar arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4.2: *Bulgarlarla Türkler arasındaki Etnik Barış/Kimlik Görüşünün Cinsiyet Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare/Chi-Square Testi Sonuçları*

	X ²	sd	p
Pearson Chi-Square	5,314 ^a	2	,070
Likelihood Ratio	5,329	2	,070
Linear-by-Linear Association	1,661	1	,198
N of Valid Cases	796		
(X ² =5,314; sd=1; p=,070; p>,05)			

Yukarıdaki tablonun p sütunundaki anlamlılık değerinin p = ,070 olduğu görülmektedir. Bu değer p>0,05 şartını karşıladığından, cinsiyet ile etnik kimlik arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı söylenebilir. Bu bulgulardan hareketle ankete katılan deneklerin görüşleri arasında cinsiyet doğrultusunda anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir. Dolayısıyla ankete katılan deneklerin cinsiyet bağlamında benzer görüşte oldukları ortaya çıkmaktadır. Buna göre ister erkek isterse kadın olsun Bulgaristan vatandaşı Türkler, kendileri ile Bulgar kökenliler arasında bir ayırımın söz konusu olduğu görüşünü benimsedikleri anlaşılmaktadır.

2. Bulgaristan vatandaşı Türklerin etnik barış/kimlik konusundaki görüşleri ve yaş grupları çapraz tablosu

“Bulgar vatandaşları ile Türk kökenli Bulgar toplumu arasında soğan zarı kadar bir fark söz konusudur” düşüncesine katılmayan (hayır) 24 ve altı yaş grubundakilerden % 33,8 (78 kişi), 25-44 yaş grubundakilerin % 34,9 (98 kişi); 45-64 yaş grubundakilerden % 32,1 (67 kişi), 65 yaş üzeri kesim, % 25,3 (19 kişi) oranındadır. Bu konuda “bir fikrim yoktur” diyenler arasında 24 ve altı yaş grubundakilerin % 32,9’u (76 kişi); 25-44 yaş grubundakilerin % 28,8’i (81 kişi); 45-64 yaş grubundakilerin % 23,9’u (50 kişi), 65 yaş üzeri kesim için % 21,3’ü (16 kişi) oranındadır.

Böyle bir sözün doğruluğunu onaylayarak, “evet” diyen 24 ve altı yaş grubundan % 33,3’ü (77 kişi), 25-44 yaş grubundan % 36,3’ü (102 kişi), 45-64 yaş kategorisinin 44,0’ı, 65 yaş ve üzeri % 53,3’ü (40 kişi) oranındadır.

Tablo 4.3: *Etnik Barış/Kimlik Anlayışı ve Yaş Grupları Çapraz Tablosu/Crosstabulation*

Hayır Fikrim yok			Eskiden beri söylene gelen Bulgarlar ve Türkler arasında soğan zarı kadar fark vardır			Toplam
			Evet			
YAŞ GRUPLARI	24 ve altı	F	78	76	77	231
		% Yaş Grubu	33,8%	32,9%	33,3%	100,0%
		% Etnik Barış	29,8%	34,1%	24,8%	29,0%
	25-44	F	98	81	102	281
		% Yaş Grubu	34,9%	28,8%	36,3%	100,0%
		% Etnik Barış	37,4%	36,3%	32,8%	35,3%
	45-64	F	67	50	92	209
		% Yaş Grubu	32,1%	23,9%	44,0%	100,0%
		% Etnik Barış	25,6%	22,4%	29,6%	26,3%
	65 ve üzeri	F	19	16	40	75
		% Yaş Grubu	25,3%	21,3%	53,3%	100,0%
		% Etnik Barış	7,3%	7,2%	12,9%	9,4%
Toplam		f	262	223	311	796
% Yaş Grubu			32,9%	28,0%	39,1%	100,0%
% Etnik Barış			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4.4'te görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin yaş grupları ile yer aldıkları gruplar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 4.4. *Bulgarlarla Türkler arasındaki Etnik Kimlik Görüşünün Yaş Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare Testi*

	X ²	Sd	P
Pearson Chi-Square	13,927 ^a	6	,030
Likelihood Ratio	13,763	6	,032
Linear-by-Linear Association	7,008	1	,008
N of Valid Cases	796		
(X ² =13,927; sd=1; p=,030; p<,05)			

Yukarıdaki tablonun p sütunundaki anlamlılık değerinin p = ,030 olduğu görülmektedir. Bu değer p < 0,05 şartını karşıladığından, yaş grupları ile etnik barış arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir. Bu bulgulardan ha-

reketle ankete katılan deneklerin görüşleri arasında yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Dolayısıyla ankete katılan deneklerin yaş gruplarına göre farklı görüşleri benimsedikleri ortaya çıkmaktadır. Özellikle 65 yaş ve üzeri yaş grubunu oluşturan denekler Bulgarlarla Türkler arasında soğan zarı kadar fark bulunmadığını (%53,3) ifade ederken bunu 45-65 yaş grubu, en düşük oranda, (%32,1) kabul etmektedir. Bu durumun birçok nedeni olabilir. Ancak tarihsel açıdan, geçmişte yaşanan olumsuz olaylardan kaynakladığı söylenebilir.

3. Bulgaristan vatandaşı Türklerin etnik kimlik konusundaki görüşleri ve öğrenim durumu çapraz tablosu

Bulgaristan Türklerinin etnik kimlik sorununa eğitim değişkeni doğrultusunda yapılan değerlendirmeye göre (Tablo: 4.5), “Bulgaristan’da bir Bulgar ile bir Türk arasında soğan zarı kadar bir fark vardır” anlayışına katılmayanlar arasında, okula hiç gitmeyen 3 kişi (% 16,7), ilkokul ve ilköğretimi tamamlayan 54 kişi (% 27,6), lise mezunu 142 kişi (% 34,3), üniversiteyi bitiren 41 kişi (% 36,9), lisansüstü mezunu 22 kişi (%38,6) bulunmaktadır.

“Evet, Bulgarlarla Türkler arasında sadece soğan zarı gibi çok cüz’i bir fark vardır” diyenler arasında, hiç okula gitmeyen 9 (% 50,0), ilk ve ilköğretim mezunu 89 (% 45,4), lise mezunu 159 (% 38,4), üniversiteyi bitirmiş 38 (% 34,2) ve (% 28,1) 16 kişi lisansüstü mezunu bulunmaktadır.

Bu konuda bir fikri olmadığını vurgulayan ve okula hiç gitmeyen 6 kişi (% 33,3), ilkokul ve ilköğretimi tamamlayan 53 kişi (% 27,0), lise mezunu 113 kişi (% 27,3), üniversiteyi bitiren 32 kişi (% 28,8), lisansüstü mezunu 19 kişi (%33,3) yer almıştır.

Buna göre “Bulgaristan’da, Bulgarlar ile Türkler arasında soğan zarı kadar bir fark vardır” sözünü kabul etmeyenlerin genel toplamı, % 32,9’dur. “Evet, sadece bu kadar bir farklılık vardır” diyenler ise, % 39,1’dir. Bu konuda “herhangi bir fikrim yok” diyenler ise, % 39,1’dir.

Bu veriler doğrultusunda “Bulgaristan’da Türkler ile Bulgarlar arasında soğan zarı kadar bir fark vardır” düşüncesine sahip olanlar, daha belirgindir. Bu verilerde kümeler arasında ciddi bir uçurum yoktur. Kanaatimizde bu sonuç, daha çok Bulgar halkı ile Türk halkının sosyal hayattaki ilişkileri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu sonuç ise, ciddi oranda olmasa da etnik ayırımın söz konusu olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.5: *Etnik Kimlik Anlayışı ve Eğitim Değişkeni için Çapraz Tablosu/Crosstabulation*

Hayır Fikrim yok			“Bulgarlar ve Türkler arasında soğan zarı kadar fark vardır” sözüne katılıyor musunuz?			Toplam
			Evet			
ÖĞRENİM DURUMU	Okula gitmedim	F	3	6	9	18
		% Öğrenim	16,7%	33,3%	50,0%	100,0%
		% Etnik Barış	1,1%	2,7%	2,9%	2,3%
	İlkokul	F	54	53	89	196
		% Öğrenim	27,6%	27,0%	45,4%	100,0%
		% Etnik Barış	20,6%	23,8%	28,6%	24,6%
	Lise	F	142	113	159	414
		% Öğrenim	34,3%	27,3%	38,4%	100,0%
		% Etnik Barış	54,2%	50,7%	51,1%	52,0%
	Üniversite	F	41	32	38	111
		% Öğrenim	36,9%	28,8%	34,2%	100,0%
		% Etnik Barış	15,6%	14,3%	12,2%	13,9%
	Lisansüstü	F	22	19	16	57
		% Öğrenim	38,6%	33,3%	28,1%	100,0%
		% Etnik Barış	8,4%	8,5%	5,1%	7,2%
Toplam		f	262	223	311	796
% Öğrenim		32,9%	28,0%	39,1%	100,0%	
% Etnik Barış		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Yukarıdaki verilere göre acaba eğitim durumu ile etnik barış arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır? Bu soruyu daha sağlıklı değerlendirebilmek için ki-kare ilişki testi sonuçlarına (tablo 4.6) bakmak gerekmektedir.

Tablo 4.6. *Bulgarlarla Türkler arasındaki Etnik Kimlik Görüşünün Öğrenim Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare/Chi-Square Testi Sonuçları*

	X ²	Sd	P
Pearson Chi-Square	10,471 ^a	8	,233
Likelihood Ratio	10,876	8	,209
Linear-by-Linear Association	8,711	1	,003
N of Valid Cases	796		
X ² =10,471, sd=8, p=,233; p>,05			

Tablonun p sütunundaki anlamlılık değerinin $p = ,233$ olduğu görülmektedir. Bu değer $p > 0,05$ şartını karşıladığından, eğitim durumu ile etnik barış arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı söylenebilir. Bu bulgulardan hareketle ankete katılan deneklerin görüşleri arasında eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir. Dolayısıyla ankete katılan deneklerin eğitim durumlarına göre farklı görüşte olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

4. Bulgaristan vatandaşı Türklerin etnik kimlik konusundaki görüşleri ve doğum yeri çapraz tablosu

Bulgarlar ile Türkler arasında soğan zarı kadar bir fark vardır anlayışını değerlendiren ve ankete katılan Bulgaristan Türklerinden, aşağıdaki tabloya göre (Tablo: 4.7) hayır diyerek, bu kadar ince bir ayırım söz konusu olmadığını belirtenler arasında, ilde doğanlardan % 33,3 (43 kişi), ilçede doğanlardan % 36,7 (112 kişi), köyde doğanlardan ise % 29,6 oranında bir katılım bulunmaktadır.

Bu konuda “bir fikrin yok” diyenler arasında, ilde doğanların % 31,8’i (41 kişi), ilçede doğanların % 28,5’i (87 kişi), köyde doğanların ise, % 26,2’si (95 kişi) aynı görüştedir. Böyle bir ayırımı söz konusu olarak değerlendirmeyip, “evet, çok az bir etnik ayırım vardır” diyenlerin ise, % 34,9’u ilde doğmuş (45 kişi), % 34,8’i (106 kişi) ilçede doğmuş, % 44,2’si ise köyde doğmuştur. Bu veriler doğrultusunda il, ilçe ve köyde doğan ve “Türkler ile Bulgarlar arasında soğan zarı kadar bir fark olduğunu” kabul edenlerin oranı, % 39,1’dir. “Böyle bir ince ayırım gerçekte yoktur” diyenlerin genel toplamı ise, 32,9’dur. Bu konuda “bir fikrim yoktur” diyenlerin genel toplamı ise, % 28,0’dur.

Bu doğrultuda Bulgaristan’da yaşayan Türkler arasında, “Bulgarlar ile Türkler arasında soğan zarı kadar bir fark vardır” görüşüne katılanların oranı, % 39,1’dir. Bu bölüme, fikri olmadığını belirtenler de her iki tarafa eşit şekilde dağıtılacak olursa, bu konuda dikkate değer bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.7: *Etnik Kimlik Anlayışı ve Doğum Yeri Değişkeni için Çapraz Tablosu/ Crosstabulation*

Hayır Fikrim yok			“Bulgarlar ve Türkler arasında doğanızı kadar fark vardır” sözüne katılıyor musunuz?			Toplam
			Evet			
DOĞUM YERİ	İl	F	43	41	45	129
		% Doğum Yeri	33,3%	31,8%	34,9%	100,0%
		% Etnik Barış	16,4%	18,4%	14,5%	16,2%
	İlçe	F	112	87	106	305
		% Doğum Yeri	36,7%	28,5%	34,8%	100,0%
		% Etnik Barış	42,7%	39,0%	34,1%	38,3%
	Köy	F	107	95	160	362
		% Doğum Yeri	29,6%	26,2%	44,2%	100,0%
		% Etnik Barış	40,8%	42,6%	51,4%	45,5%
Toplam		F	262	223	311	796
% Doğum Yeri		32,9%	28,0%	39,1%	100,0%	
% Etnik Barış		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Yukarıdaki tabloya göre doğum yeri ile etnik barış konusundaki görüşler arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu durumu daha sağlıklı bir şekilde değerlendirmek için ki-kare (Tablo 4.8) ilişki testi sonuçlarını incelemek daha doğru olacaktır.

Tablo 4.8. *Bulgarlarla Türkler arasındaki Etnik Kimlik Görüşünün Doğum Yeri Değişkenine Bağlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları*

	X ²	Sd	p
Pearson Chi-Square	8,147 ^a	4	,086
Likelihood Ratio	8,102	4	,088
Linear-by-Linear Association	4,433	1	,035
N of Valid Cases	796		
X ² =8,147, sd=4, p=,086; p>,05			

Tablonun p sütunundaki anlamlılık değerinin p = ,086 olduğu görülmektedir. Bu değer p > 0,05 şartını karşıladığından, doğum yeri ile etnik barış arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı söylenebilir. Bu bulgulardan hareketle ankete

katılan deneklerin görüşleri arasında doğum yeri göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir. Dolayısıyla ankete katılan deneklerin doğum yerine göre farklı görüşte olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

II. Türklerin Bulgarlarla Evlenme Durumu

Burada, kendi din ve ırkdaşıyla evlilikle ilgili görüşlere başvurulmuştur. Aşağıdaki tabloda (Tablo 5), çevresindeki Türklerin, Bulgarlarla evlendiğini belirtenler % 68, 3'lük bir orana (544 kişi) sahiptir. Etrafında ve tanıdığı Türklerin, Bulgarlarla evlenmediğini söyleyen kimselerin oranı ise % 31,7'dir (252 kişi).

Bu tablo verilerine göre ankete katılan Türkler, çevrelerindeki veya tanıdığı Türkler arasında ciddiye alınması gereken bir oranla (%68,3) Bulgar kökenli kimselerle evlenenlerin olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 5: Türklerin Bulgarlarla Evlenme Durumunu Gösteren Frekans Ve Yüzde Oranları

		f	%	Geçerli%	Yığılmalı%
Çevrenizde Bulgarlarla evlenen var mı?	Evet	544	68,3	68,3	68,3
	Hayır	252	31,7	31,7	100,0
	Toplam	796	100,0	100,0	

1. Türklerin Bulgarlarla evlenme durumunun cinsiyete göre dağılımı

Bulgarlarla evlenme durumunun cinsiyete göre değerlendirmesinin ele alındığı tabloya göre (Tablo: 5.1), ankete katılan kadınların %69'0'u Türklerin, Bulgarlarla evlendiğini bildirirken, erkeklerin ise %67'9'u da aynı görüşü paylaşmışlardır. Erkek ve kadın, % 68,3 oranında, böyle bir evliliğin varlığının söz konusu olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 5.1: Çevrenizde Bulgarlarla evlenen var mı? sorusunun Cinsiyete Göre Çapraz Tablosu Crosstabulation

		Çevrenizde Bulgarlarla evlenen var mı?		Toplam	
		Evet	Hayır		
CİNSİYET	Kadın	f	223	100	323
		% Cinsiyet	69,0%	31,0%	100,0%
	Erkek	f	321	152	473
		% Cinsiyet	67,9%	32,1%	100,0%
Toplam		F	544	252	796
% Cinsiyet			68,3%	31,7%	100,0%

Yukarıda ifade edilen duruma göre acaba erkek ve kadın denekler arasında günümüzde Bulgaristan'daki Türkler ile Bulgarlar arasında evliliğin olmasıyla ilgili problemler konusunda verilen cevaplar anlamlı bir farklılık göstermekte midir? Tablo 5.2'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin cinsiyetleri ile verdikleri cevaplar arasındaki ilişkinin anlamlı olup-olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($X^2=,123$; $sd=1$; $p=,726$; $p>,05$)

Tablo 5.2: *Türklerin Bulgarlarla Evlenme Durumunun Cinsiyete göre Ki-kare /Chi-Square Tablosu*

	X^2	sd	P
Pearson Chi-Square	,123 ^a	1	,726
Continuity Correction ^b	,074	1	,785
Likelihood Ratio	,123	1	,726
Fisher's Exact Test			
Linear-by-Linear Association	,122	1	,726
N of Valid Cases	796		
(X ² =,123; sd=1; p=,726; p>,05)			

III. Türklerin Bulgarlarla Komşuluk Veya Arkadaşlık Yapma Durumu

Bulgaristan topraklarında Türkler, Bulgarlarla uzun süredir birlikte yaşamaktadırlar. Bu doğrultuda, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin, birlikte yaşadıkları ortamlardaki Bulgarlar hakkındaki duygu, algılayış ve değerlendirmelerine yönelik olarak, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin bir Bulgar ile komşuluk ve arkadaşlık yapmasının nasıl karşılandığı ile ilgili soruya, aşağıdaki tabloya göre (Tablo: 6), böyle bir arkadaşlığın çok önemli olduğunu kabul eden 17 kişi (% 2,1) yanında, bunun önemli olduğunu kabul eden 75 kişi mevcuttur (%9,4). Böyle bir arkadaşlık ve komşuluğunu önemi konusunda bir fikri olmadığını belirten 251 kişi (% 31,5) bulunmaktadır.

Bir Bulgar ile komşuluk ve arkadaşlık yapmanın hiç önemli olmadığını belirten 236 kişi (% 29,6) varken, bunun önemli olmadığını söyleyen kimselerin sayısı ise 217'dir (% 27,3).

Tablo: 6 Bulgarlarla Komşuluk ilişkileri ve Etnik Barış

	f	%	Geçerli%	Yığılmalı%	
Komşularınızın veya arkadaşlarınızın Müslüman olması sizin için önemli midir?	Çok önemli	17	2,1	2,1	2,1
	Önemli	75	9,4	9,4	11,6
	Kararsızım	251	31,5	31,5	43,1
	Önemli değil	217	27,3	27,3	70,4
	Hiç önemli değil	236	29,6	29,6	100,0
	Toplam	796	100,0	100,0	

1. Türklerin Bulgarlarla komşuluk veya arkadaşlık ilişkilerinin cinsiyete göre çapraz tablosu

Aşağıdaki tabloya göre (Tablo: 6.1) komşularının Bulgar olmasını önemseyen Türklerden bayanların % 2,8'i (9 kişi) çok önemli olarak değerlendirmekte, % 12,1'i ise (39 kişi), bunun önemine vurgu yapmaktadır. Kadınların % 34,1 oranı (110 kişi), bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. Yine bayanların % 23,8'i (77 kişi) bu konuda, "önemli değil" derken, % 27,2'si (88 kişi) hiç önemli olmadığını kabul etmektedir.

Komşuların Bulgar olmasının çok önemli olduğunu kabul eden erkeklerin oranı % 1,7 (8 kişi) olup, bunun önemli olduğunu vurgulayanlar ise, % 7,6'dır (36 kişi). Komşularının Bulgar olup olmaması konusunda kararsız olduğu belirtenlerin durumu ise, % 34,1 (141 kişi) olarak görünmektedir.

Komşu ve arkadaşların Bulgar olmasının önemli olmadığını söyleyen erkekler, % 29,6'oranını (140 kişi) oluştururken, bunun hiç önemli olmadığını ifade edenler ise % 29,6'dır (236 kişi).

Tablo 6.1: Komşularınızın veya arkadaşlarınızın Müslüman olması sizin için önemli midir? sorusunun cinsiyete göre çapraz tablosu/Crosstabulation

		CİNSİYET		Toplam	
		Erkek	Kadın		
Komşularınızın veya arkadaşlarınızın Bulgar olması sizin için önemli midir?	Çok önemli	F	9	8	17
		% Komşu	52,9%	47,1%	100,0%
		% Cinsiyet	2,8%	1,7%	2,1%
	Önemli	F	39	36	75
		% Komşu	52,0%	48,0%	100,0%
		% Cinsiyet	12,1%	7,6%	9,4%
	Kararsızım	f	110	141	251
		% Komşu	43,8%	56,2%	100,0%
		% Cinsiyet	34,1%	29,8%	31,5%
	Önemli değil	f	77	140	217
		% Komşu	35,5%	64,5%	100,0%
		% Cinsiyet	23,8%	29,6%	27,3%
Hiç önemli değil	f	88	148	236	
	% Komşu	37,3%	62,7%	100,0%	
	% Cinsiyet	27,2%	31,3%	29,6%	
Toplam		f	323	473	796
% Komşu		40,6%	59,4%	100,0%	
% Cinsiyet		100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 6.2'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin cinsiyet durumları ile yer aldıkları gruplar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişki, istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2=9,628$; $sd=1$; $p=,047$; $p<,05$)

Tablo 6.2: Komşularınızın veya arkadaşlarınızın Bulgar olması sizin için önemli midir? sorusunun cinsiyete göre ki-kare/Chi-Square Testi

	X^2	sd	P
Pearson Chi-Square	9,628 ^a	4	,047
Likelihood Ratio	9,561	4	,049
Linear-by-Linear Association	7,277	1	,007
N of Valid Cases	796		
(X ² =9,628; sd=1; p=,047; p<,05)			

2. Türklerin Bulgarlarla komşuluk veya arkadaşlık ilişkilerinin yaş değişkenine göre çapraz tablosu

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Bulgarlarla komşuluk ve arkadaşlık yapılarının önem durumunu inceleyen aşağıdaki tabloya göre (Tablo: 6.3), ankete katılan 24 ve alt yaş gruplarından 7 kişi (% 3,0) bu ilişkinin çok önemli olduğunu belirtirken, 18 kişi de (% 7,8) önemli olarak değerlendirmiştir. Bu konuda kararsız olduğunu vurgulayan 52 kişi (% 22,5) bulunmaktadır. Bu yaş grubu içerisinde 64 kişi (% 27,7) bu sorunun önemli olmadığını belirtirken, 90 kişi (% 39,0) de hiç önemli olmadığını söylemiştir.

Ankete katılan ve 25-44 yaş periyodu arasında olan 5 kişi (% 1,8), bu ilişkinin çok önemli olduğunu belirtirken, 18 kişi de (% 7,8) bunu önemli olarak değerlendirmiştir. Bu konuda, 95 kişi (% 33,8), kararsızlığını belirtmiştir. Öte yandan 73 kişi (%26,0), böyle bir yakınlığın önemli olmadığını vurgularken, 76 kişi de (% 27,0), hiç önemli olmadığını kaydetmiştir.

Türklerin Bulgarlarla komşuluk ve arkadaşlık ilişkisi değerlendiren 45-64 yaş grubu arasında 4 kişi (% 1,9), bunun çok önemli olduğunu kaydederken, 22 kişi de (% 10,5), önemli oluşuna vurguda bulunmuştur. Bu alanda kararsız olduğunu belirten 82 kişi (39,2) mevcuttur. Böyle bir ilişkinin önemli olmadığını kaydeden 55 kişi (% 26,3) yanında, 46 kişi de (% 22,0) hiç önemli olmadığını kabul etmektedir.

65 ve üzeri yaşta olan katılımcılardan 1 kişi (% 1,3), Bulgarlarla komşuluk ve arkadaşlık ilişkisinin çok önemli olduğunu belirtirken, 3 kişi de (% 4,0), önemli olduğunu kaydetmiştir. Öte yandan, 22 kişi (% 29,3) bu konuda kararsız olduğunu vurgulamıştır. Komşuluk ve arkadaşlık ilişkisinin önemli olmadığını, 25 kişi (% 33,3) söylerken, hiç önemli olmadığını ise, 24 kişi (% 32,0) kaydetmiştir.

Tablo 6.3: Yaş Değişkenine göre Türklerin Bulgarlarla Komşuluk veya Arkadaşlık İlişkilerini gösteren Çapraz Tablo/Crosstabulation

			YAŞ GRUPLARI				Toplam	
			24 ve altı	25-44	45-64	65 ve üzeri		
Komşularınızın veya arkadaşlarınızın Müslüman olması sizin için önemli midir?	Çok önemli	F	7	5	4	1	17	
		% Komşu	41,2%	29,4%	23,5%	5,9%	100,0%	
		% Yaş	3,0%	1,8%	1,9%	1,3%	2,1%	
	Önemli	F	18	32	22	3	75	
		% Komşu	24,0%	42,7%	29,3%	4,0%	100,0%	
		% Yaş	7,8%	11,4%	10,5%	4,0%	9,4%	
	Kararsızım	F	52	95	82	22	251	
		% Komşu	20,7%	37,8%	32,7%	8,8%	100,0%	
		% Yaş	22,5%	33,8%	39,2%	29,3%	31,5%	
	Önemli değil	F	64	73	55	25	217	
		% Komşu	29,5%	33,6%	25,3%	11,5%	100,0%	
		% Yaş	27,7%	26,0%	26,3%	33,3%	27,3%	
	Hiç önemli değil	F	90	76	46	24	236	
		% Komşu	38,1%	32,2%	19,5%	10,2%	100,0%	
		% Yaş	39,0%	27,0%	22,0%	32,0%	29,6%	
	Toplam		F	231	281	209	75	796
	% Komşu		29,0%	35,3%	26,3%	9,4%	100,0%	
	% Yaş		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 6.4'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin yaş periyotlarıyla yer aldıkları gruplar arasındaki ilişkinin anlamlı olup-olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişki, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($X^2=29,113$; $sd=1$; $p=.004$; $p<.05$)

Tablo 6.4: Komşularınızın veya arkadaşlarınızın Müslüman olması sizin için önemli midir? sorusunun yaş değişkenine göre ki-kare/Chi-Square Testi

	X2	sd	p
Pearson Chi-Square	29,113 ^a	12	,004
Likelihood Ratio	29,789	12	,003
Linear-by-Linear Association	3,425	1	,064
N of Valid Cases	796		
(X ² =29,113; sd=1; p=,004; p<,05)			

3. Türklerin Bulgarlarla komşuluk veya arkadaşlık ilişkilerinin öğrenim durumuna göre çapraz tablosu

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin, Bulgarlarla komşuluk ve arkadaşlık ilişkisinin, ankete katılanların öğrenim durumlarına göre değerlendirmesini işleyen aşağıdaki tabloda (Tablo: 6.5), bunun çok önemli olduğunu belirtenlerden, okula hiç gitmeyenler arasında bir kimse dahi bulunmazken, ilkokul ve ilköğretimi bitirenlerden 4 kişi (% 2,0), liseyi tamamlayanlardan 7 kişi (% 1,7), üniversite mezunlarından 3 kişi (% 2,7), lisansüstü öğrenim yapanlardan 3 kişi (% 5,3) yer almaktadır.

Bulgarlar ile komşuluk ve arkadaşlık ilişkisinin önemli olduğunu belirtenlerden, okula hiç gitmeyenler arasında 3 kişi (% 16,7) bulunurken, ilkokul ve ilköğretimi bitirenlerden 8 kişi (% 4,1), liseyi tamamlayanlardan 45 kişi (% 10,9), üniversite mezunlarından 9 kişi (% 8,1), lisansüstü öğrenim yapanlardan 10 kişi (% 17,5) yer almaktadır.

Bu konuda kararsız olduğunu belirtenler, okula hiç gitmeyenler arasında 7 kişi (% 38,9) bulunurken, ilkokul ve ilköğretimi bitirenlerden 54 kişi (% 27,6), liseyi tamamlayanlardan 136 kişi (% 32,9), üniversite mezunlarından 40 kişi (% 36,0), lisansüstü öğrenim yapanlardan 14 kişi (% 26,9) bulunmaktadır.

Bulgarlarla komşuluk ve arkadaşlık ilişkisinin önemli olmadığını söyleyenler ise, okula hiç gitmeyenler arasında 6 kişi (% 33,3), ilkokul ve ilköğretimi bitirenlerden 64 kişi (% 32,7), liseyi tamamlayanlardan 136 kişi (% 32,9), üniversite mezunlarından 30 kişi (% 27,9), lisansüstü öğrenim yapanlardan 16 kişi (% 28,1) bulunmaktadır.

Bulgarlarla komşuluk ve arkadaşlık ilişkisinin hiç önemli olmadığını belirtenler, okula hiç gitmeyenler arasında 2 kişi (% 11,1) bulunurken, ilkokul ve ilköğretimi bitirenlerden 66 kişi (% 33,7), liseyi tamamlayanlardan 125 kişi (% 30,2), üniversite mezunlarından 29 kişi (% 26,1), lisansüstü öğrenim yapanlardan 14 kişi (% 24,6) bulunmaktadır.

Tablo 6.5: Öğrenim Durumuna göre Türklerin Bulgarlarla Komşuluk veya Arkadaşlık İlişkilerini gösteren Çapraz Tablo/Crosstabulation

		ÖĞRENİM DURUMU					Toplam		
		Okula gitmedim	İlkokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü			
Komşularınızın veya arkadaşlarınızın Müslüman olması sizin için önemli imidir?	Çok önemli	F	0	4	7	3	3	17	
		% Komşu	0,0%	23,5%	41,2%	17,6%	17,6%	100,0%	
		% Öğrenim	0,0%	2,0%	1,7%	2,7%	5,3%	2,1%	
	Önemli	F	3	8	45	9	10	75	
		% Komşu	4,0%	10,7%	60,0%	12,0%	13,3%	100,0%	
		% Öğrenim	16,7%	4,1%	10,9%	8,1%	17,5%	9,4%	
	Kararsızım	F	7	54	136	40	14	251	
		% Komşu	2,8%	21,5%	54,2%	15,9%	5,6%	100,0%	
		% Öğrenim	38,9%	27,6%	32,9%	36,0%	24,6%	31,5%	
	Önemli değil	F	6	64	101	30	16	217	
		% Komşu	2,8%	29,5%	46,5%	13,8%	7,4%	100,0%	
		% Öğrenim	33,3%	32,7%	24,4%	27,0%	28,1%	27,3%	
	Hiç önemli değil	F	2	66	125	29	14	236	
		% Komşu	0,8%	28,0%	53,0%	12,3%	5,9%	100,0%	
		% Öğrenim	11,1%	33,7%	30,2%	26,1%	24,6%	29,6%	
	Toplam		F	18	196	414	111	57	796
	% Komşu			2,3%	24,6%	52,0%	13,9%	7,2%	100,0%
	% Öğrenim			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 6.6'de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan bireylerin yaş periyotlarıyla yer aldıkları gruplar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($X^2=26,475$; $sd=1$; $p=,048$; $p<,05$)

Tablo 6.6: Komşularınızın veya arkadaşlarınızın Bulgar olması sizin için önemli midir? sorusunun eğitim değişkenine göre ki-kare/Chi-Square Testi

	X ²	sd	p
Pearson Chi-Square	26,475 ^a	16	,048
Likelihood Ratio	27,322	16	,038
Linear-by-Linear Association	5,332	1	,021
N of Valid Cases	796		
(X ² =26,475; sd=1; p=,048; p<,05)			

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Asırlardır Müslüman Türk egemenliği altında kalmış olan Bulgaristan, Osmanlıların bölgeden çekilişi sonrası, o topraklarda yaşayan Müslümanlar, birçok yıkıcı, ezici ve tehcir edici gelişmeler yaşamış, etnik temizliğe maruz kalmış olmasına rağmen, güçlü bir şekilde azınlık statüsünde mevcudiyetini korumuş ve devam ettirmişlerdir.

Bu doğrultuda, özellikle kırsal kesimde, Bulgar ve Türkler sosyal hayatta genel anlamda birbirleriyle iyi geçinmişlerdir. Gözlemlerimiz doğrultusunda bazı yerlerde Bulgarlar, Türk köylerindeki camilerin onarımına yardımcı olmuş; bazı zamanlar da Türkler, Bulgar kiliselerinin tamirine katkıda bulunmuşlardır. Bu doğrultuda genellikle birlikte yaşamış olan Bulgaristan Bulgar ve Türk toplumu, bu birlikteliği sosyal ilişkiler bağlamında da tezahür ettirmişlerdir. İctimai ortamlardaki birliktelik göstergeleri arasında, arkadaşlık ve komşuluk ile evlenme önemli bir yer tutmaktadır.

Bulgaristan'daki Türk toplumuna yönelik yapılan söz konusu anket çalışmasında Türklerin, Bulgar kökenlilerle sosyal bağlamdaki iletişim ve ilişkileri incelenmiştir. Anket veriler doğrultusunda, Bulgaristan Türklerinin yaşadıkları topluma yönelik yaklaşımları, genel anlamda olumlu ve içtimai hayattaki barış ve huzura katkı bulunacak nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

Avrupa'nın en büyük Türk azınlığı statüsünde olan Bulgaristan Türkleri, yaşadıkları ülkede etnik barışa katkıda bulunacak bir düşünce yapısına sahiptirler. Bu sonuca göre onların, Bulgaristan şartlarına ve ortamına entegre oldukları anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda onların çoğu, komşu ve arkadaşlarının Bulgar kökenli olmasında ileri boyutta bir sakınca doğuracağı düşüncesinde değildir. Bununla birlikte, Bulgarlarla evlendiği söylenen Türklerin azımsanmayacak boyutta olduğu da ortaya çıkmaktadır. Elbette bu değerlendirmede kararsızları da dikkate almak zorundayız. Bu oran eşit şekilde dağıtıldığında, ciddi bir sonuç değişimi görünmemektedir.

Bu anket odaklı araştırmada ortaya çıkan sonuca göre, Bulgaristan Türklerinin, ülkelerinin gelişmesi ve kalkınması yolunda iyi niyetli oldukları, sosyal ve etnik

barış konusunda katkı sağlayacak bir düşünce potansiyeline sahip buldukları görülmektedir.

Bu doğrultuda Bulgaristan'da yaşayan Bektaşilerin bu etnik barışa katkıları da ciddi anlamda söz konusudur. Zira ana prensip itibarıyla hiçbir kimseyi ayıplamayan ve bütün dini anlayış ve algılayışlara hoşgörü ile bakan Bektaşi felsefesinin, sosyal hayatta Bulgar kökenliler ile bir sorun oluşturmaları söz konusu olamaz.

Bu veri ve değerlendirmeler, Bulgaristan Türkleri ile ilgili olup, o sahada yapılan bir anket araştırması sonucudur. Ancak Bulgar toplumu, Türkler için aynı kanaate sahip midirler? Bu sorunun cevabı, Bulgar vatandaşlar üzerinde yapılacak bir başka araştırma ile ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte, Bulgaristan toplumuna entegre olmuş Türk halklarını bekleyen en büyük tehlikenin, gizli asimilasyon olacağı düşüncesindeyiz.

Sonnot

- ¹ Bulgaristan AP milletvekili ve HÖH mensubu Metin KAZAK'ın, Avrupa Parlamentosu'nda 'Bulgaristan'ın etnik modeli' konulu yapmış olduğu konuşmasında, Bulgaristan'ın, AB'ye katılmasıyla, Balkanlar ve Avrupa geneline eşi görülmemiş bir hoşgörü modeli getirdiği ve söz konusu modelin, azınlıkların ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatının tüm alanlarına katılması ve onların etnik ve dini benliklerinin korunması sonucunu verdiği şeklindeki konuşması ibret vericidir. Zira ona göre, "Günümüzde Bulgaristan Balkanlar bölgesinde yer alan ve tarihi itibarı ile etnik gerginlik ve çatışmaların yükünü taşıyan diğer ülkelere kıyasla Avrupa ailesinde gurur duyabileceği bir modele sahiptir" (www.ABhaber.com. 30 Kasım 2012; <http://www.balkanlar.net/forum/index.php?topic=14859.0;wap2.10/03/2013>).

Kaynakça

- ACAROĞLU, M. T. (1999). "Deliorman Türkleri Üzerine Bir İnceleme". *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AKALIN, Ş. H. (1998). "Anadolu ve Balkanlar'da Sarı Saltuk". *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi Bildirileri*. Ankara: Ervak.
- BİRDOĞAN, N. (1992). *Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşmesi*. İstanbul: Alev yayınları.
- BİRGE, J. K. (1937). *The Bektashi Order of Dervishes*, London: Hartford.
- DUMAN, H. H. (2002). "Öncesi ve Sonrasıyla Balkan Savaşları". *Türklerin Rumeli'ye Çıkışının 650. Yıldönümü*. İstanbul: Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayını.
- EMİNOV, A. (1997). *Turkish and other Muslim Minorities in Bulgaria*. London: Hurst.
- EMİNOV, A. (2000). *Turks and Tatars in, Bulgaria ant the Balkans*. Nationalities Papers. 28 (1): 129-164.
- EROĞLU, H. (1985). "Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığı Sorunu". *Bulgaristan'da Türk Varlığı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 15-46.
- GHODSEE, K. (2007). "Headscarves in Homeroom: Women's Islamic Dress in the New Europe". *Newsnet*. 47 (4):2-6.

- HALAÇOĞLU, Y. (1992). "Bulgaristan". *DİA* (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi). VI. 396-399.
- HASLUCK, F. W. (1991). *Bektaşiliğin Coğrafi Dağılımı*. çev. T. Koca-A. N. Enginsoy, İstanbul: Ufuk Matbaası.
- HASLUCK, F. W. (1995). *Anadolu ve Balkanlar'da Bektaşilik*. çev. Yücel Demirel. İstanbul: Ant Yayınları.
- http://www.nsi.bg/Census_e/Census_e.htm (15.07.2011)
- İNBAŞI, M. (2002). "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve İskân Siyaseti". *Türkler*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 154-162.
- İNBAŞI, M. (2005). "XVI ve XVII. yüzyıllarda Bulgaristan'daki Yörük Yerleşmeleri". *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri*. Eskişehir. 172-189.
- KUYUCUKLU, N. (1992). "Bulgaristan". *DİA* (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi). VI. 391-396.
- LUTOV, A. (2006). *Bulgaristan Müslümanlarının Dini ve Sosyal Hayatı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MELIKOFF, I. (1993). *Uyur İdik Uyardılar: Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- MELIKOFF, I. (2001). *Au Banquet Des Quarante: Exploration au cœur du Beksachisme-Alevisme*. İstanbul: İsis.
- MELIKOFF, İ. (1995). "La Communauté Kızılbaş du Deli Orman, en Bulgaria. *Bektachiyya*. İstanbul: İsis.
- MIKOV, L. (2008). *Bulgaristan'da Alevi-Bektaşî Kültürü*. İstanbul: Kitapyayınevi.
- NAYIR, Y. N. (1999). *Balkanlar ve Türklük*. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- NEUBURGER, M. (2004). *The Orient Within: Muslim Minorities and the Negotiation of Nationhood in Modern Bulgaria*. London: Cornell University Press.
- ÖZ, B. (2001). *Dünyada ve Türkiye'de Alevi-Bektaşî Dergahları*. İstanbul: Can Yayınları.
- ÖZCAN, H. (2007). *Alevi-Bektaşî İnançına Bakışlar*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları.
- SEYMAN, A. (2006). *Balkanlar'da Alevilik-Bektaşilik*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SHAY, S. (2006). *Islamic Terror and the Balkans*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- SOYYER, A. Y. (2005). *19. Yüzyılda Bektaşilik*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- STAFENOV, P. (1998). "Bulgarian and Jewish Throughout History". *REE*. 18 (5), 1-10.
- ŞİMŞİR, N. B. (1986). *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- TROEBST, S. (1994). "Ethnopolitics in Bulgaria: The Turkish, Pomak, Macedonian and Gypsy Minorities". *Helsinki Monitor Quarterly on Security and Cooperation in Europe*, Den Haag, 5 (1)
- TURAN, O. (1971). *Selçuklular ve İslamiyet*. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- TURAN, Ö. (1995). "Balkanlarda Türkler". *Avrasya Dosyası* 2 (4): 165-183.
- TURAN, Ö. (1995). "Bulgaristan". *Yeni Türkiye*, 3: 294-302.

- TURAN, Ö. (1997). "Balkan Türklerinin Dini Meseleleri". *Yeni Türkiye Dergisi*. Ankara.
- TURAN, Ö. (1998). *The Turkish Minority in Bulgaria (1878-1908)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- TURAN, Ö. (2003). "Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri". *Balkan Türkleri: Balkanlar'da Türk Varlığı*. Ankara: Asam.
- TÜRBEDAR, E. (2011). "Bulgaristan Etnik Modeli Sorgulanıyor". Ankara: TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı). <http://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi-tepav/s/2760> (03/03/2013)
- ÜZÜM, İ. (2005). *Bulgaristan Aleviliği*. İstanbul: Horasan Yayınları.
- VARHOLA, J. W & Boteva, O. (2003). "The Turkish Minority in Contemporary Bulgaria". *The Journal of Nationalism and Ethnicity*. 31 (3): 254-279.
- VOLGYI, B. B. (2007). "Ethno-Nationalism During Democratic Transition in Bulgaria: Political Pluralism as an Effective Remedy for Ethnic Conflict". *YCISS Post-Communist Studies Programme Research Paper Series, Department of Political Science, York University*, (<http://www.yorku.ca/yciss/activities/documents/PCSPPaper003.pdf>. 08/03/2013)
- YÜCE, N. (1992). "Bulgar". *DİA* (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi). VI. 390-391.

